

Filosofická pojetí pravděpodobnosti v pracích českých myslitelů

8.1 Životní osudy Otomara Pankraze

In: Magdalena Hykšová (author): Filosofická pojetí pravděpodobnosti v pracích českých myslitelů. (Czech). Praha: Matfyzpress, vydavatelství Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2011. pp. 214–220.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/402282>

Terms of use:

© Hykšová, Magdalena

© Matfyzpress

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

8.1 ŽIVOTNÍ OSUDY OTOMARA PANKRAZE

Rodina a studium

Otomar Pankraz se narodil 25. března 1903 v Nových Dvorech u Písku, pokřtěn byl 5. dubna jako Otomar Anton.¹ Jeho otec Antonín byl strážmistrem novodvorské hřibárny; narodil se 26. prosince 1856 ve Vysoké Libyni u Kralovic na Plzeňsku v rodině mlynáře Františka Pankratze a jeho manželky Aloisie, rozené Dürschmidtové. Matka Marie se narodila 4. prosince 1878 v Mladoticích u Písku v rodině chalupníka Václava Sulka a jeho ženy Marie, rozené Kulatkové; za Antonína se provdala 7. října 1902 ve farním chrámu v Čížové.² V manželství Marie a Antonína se narodil ještě syn Eduard (28. července 1904).³

Obecnou školu Pankraz navštěvoval v Domažlicích, kde také absolvoval první dva ročníky reálného gymnázia. Následující dva roky, 1916/17 a 1917/18, potom studoval na klasickém gymnáziu v Písku. V jeho studijních výsledcích z této doby lze jen těžko hledat příslib budoucích vědeckých úspěchů a akademické kariéry. Druhý a třetí ročník Pankraz ukončil s prospěchem dostatečným, čtvrtý ročník dokonce s prospěchem nedostatečným a nebyl způsobilý postoupit do vyšší třídy.⁴ Na vlastní žádost pak písecké gymnázium opustil a nastoupil do učení na strojního zámečníka. Ve svém životopise později tento průběh studia zdůvodňoval skutečností, že jeho otec v první světové válce nezaviněně ztratil veškeré své jmění, takže se rodina ocitla ve velké nouzi.⁵ V roce 1919 se díky příbuzným mohl ke studiu vrátit. Nastoupil na vyšší státní průmyslovou školu

¹SOA Třeboň, matrika narozených řk. farního úřadu Putim, kniha 8, N 1860–1907, str. 342. V matričním zápisu i v Pankrazových dokumentech z pozdější doby je uveden název Nové Dvory; jedná se však o Nový Dvůr, osadu obce Semice, od roku 1976 součást Písku (viz mj. *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970*, II/1, FSÚ, Praha, 1978, str. 371).

²SOA Třeboň, matrika oddaných římskokatolického farního úřadu Čížová, kniha 17 (O 1899–1920); zde je Antonínovo příjmení uvedeno ve tvaru Pankrátz, v matričním zápisu o Otomarově narození je opraveno na Pankraz.

³SOkA Písek, Okresní úřad Písek, SL 1921, fasc. č. 316.

⁴Na konci třetího ročníku byl Pankraz hodnocen nedostatečně v řeckém jazyce, dostatečně v jazyce českém a latinském a dále v náboženství, dějepise, zeměpise, matematice, fyzice a chemii; v kreslení a němčině byl jeho prospěch dobrý, v tělocviku velmi dobrý, chování bylo hodnoceno jako dobré. Ve čtvrtém ročníku si zlepšil známku z dějepisu a náboženství na dobrou a stejnou známku měl také z francouzštiny, nedostatečnou však dostal nejen z řečtiny, ale také z latiny; celkově tak byl hodnocen nedostatečně a přišel o osvobození od školného, které získal v roce 1914. Chování bylo v kvartě hodnoceno jako zákonné. Viz SOkA Písek, fond Gymnázium Písek, knihy č. 141 a 142 (třídní výkazy z let 1916/17 a 1917/18).

⁵Podle zprávy o habilitačním řízení Pankraz působil od 1. prosince 1918 do 31. srpna 1919 jako praktikant u firmy Adolf Raab, strojírna a slévárna železa v Písku; viz NAČR, fond Ministerstvo školství a kultury, kart. 164, Osobní složka O. Pankraze.

v Praze I, odbor strojní, kde 13. června 1923 úspěšně složil zkoušku dospělosti. V zimním semestru akademického roku 1923/24 začal navštěvovat přednášky na přírodovědecké fakultě pražské univerzity, jako absolvent průmyslové školy však pouze jako mimořádný posluchač.⁶ Vedle základních přednášek z matematiky, geometrie, fyziky, přírodních věd a předmětů týkajících se vyučování se soustředil na matematickou analýzu (M. Kössler, K. Petr, V. Jarník, V. Hlavatý), algebru (K. Petr, B. Bydžovský), teorii čísel (K. Petr), počet pravděpodobnosti (M. Kössler), statistiku (E. Schoenbaum, V. Láska, J. Matějka), pojistnou matematiku a pojišťovací právo (E. Schoenbaum, J. Matějka), teoretickou fyziku (V. Trkal, F. Záviška) a v neposlední řadě logiku, metodologii a filosofii matematiky a exaktních věd (K. Vorovka).⁷ Připomeňme, že Vorovkovu pedagogickému působení, a to především v souvislosti se seminářem pro metodologii a filosofii exaktních věd, který navštěvoval celkem šest semestrů, Pankraz věnoval článek [P27] – viz kapitolu 5.

Se svolením ministerstva školství Pankraz složil dne 15. února 1929 zkoušku dospělosti na vyšší státní reálce v Praze II. Ministerstvo následně vyhovělo jeho žádosti o uznání mimořádného univerzitního studia a o svolení k zahájení rigorózního řízení. Jako disertační práci Pankraz předložil spis *O divergenci Dirichletova integrálu* (viz [P4] a [P5]), v lednu roku 1931 složil s vyznamenáním hlavní rigorózum z matematické analýzy a algebry (17. 1.) a vedlejší rigorózum z teoretické fyziky (22. 1.) a získal titul doktora přírodních věd. Dne 4. února 1931 na přírodovědecké fakultě vykonal ještě závěrečné zkoušky z pojistné matematiky a matematické statistiky, 13. května 1932 potom složil zkoušku učitelské způsobilosti z matematiky a fyziky. Zkoušku z vyučovacích jazyka, potřebnou k úplné kvalifikaci středoškolského učitele, neskládal, protože působení na střední škole neplánoval.⁸ Od 17. června 1929 do 30. června 1930 byl zaměstnán jako pojistný matematik ve Všeobecném penzijním ústavu, potom se soustředil na rigorózní řízení; do penzijního ústavu se pak znovu vrátil 2. února 1931. O tři měsíce později, 1. května 1931, byl jmenován asistentem II. ústavu matematiky na Vysoké škole strojního a elektrotechnického inženýrství Českého vysokého učení technického v Praze u profesora Karla Rychlíka.

Habilitace a další působení na české univerzitě v Praze

Dne 8. října 1934 Pankraz požádal profesorský sbor přírodovědecké fakulty české univerzity v Praze o udělení *veniae docendi* pro obor *pojistná matematika a matematická statistika*.⁹ Jako habilitační spis předložil práci *Zur Grundgleichung für den zeitlichen Zerfall der statistischen Kollektivs*, která vyšla v roce 1933 v časopise Aktuárské vědy [P8]; svou žádost o zahájení habilitačního řízení

⁶Na vojnu odveden nebyl; podle cestovního pasu z roku 1926 byl dne 6. dubna 1925 označen jako *neschopen k vojenské službě*. Viz NAČR, fond Policejní ředitelství Praha 1931–1940, karton 9439, sig. P 250/7.

⁷Archiv UK, fond Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, katalogy mimořádných posluchačů z let 1923/24 až 1928/29. Dodejme, že v prvních čtyřech letech si Pankraz zapsal vždy více než 30 hodin přednášek a cvičení týdně, v druhém ročníku dokonce 45 hodin.

⁸NAČR, fond Ministerstvo školství a kultury, kart. 164, Osobní složka O. Pankraze; Archiv UK, fond Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 7, Matrika doktorů VII, folio 3387.

⁹Archiv UK, fond Přírodovědecká fakulta, kart. 15, inv. č. 107, Osobní složka O. Pankraze.

dále podpořil italskou verzí uvedeného spisu [P9], článkem *O jisté transcendentní integrální rovnici* [P12], pojednáním *Integrální rovnice pro řád aktivních osob v invalidním pojištění* [P14] a jeho italskou a německou verzí [P16], [P15], článkem *K definici Stieltjesova integrálu v pojistné matematice* [P17] a referátem *Bemerkung zum Zinsfussproblem*, předneseným dne 24. září 1934 na II. sjezdu matematiků zemí Slovanských v Praze (později otištěno jako [P19]). Pro úplnost Pankraz ještě doplnil názvy prací *O podnikatelském risiku* [P20] a *Zum Problem der Massenfabrikation* [P21], které byly v té době v tisku, a pojednání *Dvě poznámky k symbolické logice* [P1] a *Formalistické pojetí matematiky* [P7], která byla dříve otištěna v časopise Česká mysl. Pro přednášku na zkoušku Pankraz navrhl následující témata: *I. Nové výzkumy o pojistně-matematické rezervě, II. O zobecnění Charlierových polynomů a III. O trendu a dlouhých vlnách hospodářské konjunktury*. V předložené žádosti rovněž navrhl témata čtyř dvousemestrálních přednášek, které by konal v nejbližších letech: *I. Novější teorie pojistně-matematické rezervy, II. O rozvoji frekvenční křivky v nekonečnou řadu. Řady Charlierovy, III. Matematické metody hospodářské konjunktury, IV. Základy diferenciálního počtu pro statistiky*.

Dne 25. října 1934 byla pro posouzení Pankrazovy žádosti ustavena komise, jejímiž členy byli profesoři Emil Schoenbaum, Miloš Kössler, v té době děkan přírodovědecké fakulty, a Vojtěch Jarník. Schoenbaum si vyžádal posudek Pankrazovy vědecké činnosti od předních odborníků v oboru pojistné matematiky Alfreda Loewyho, penzionovaného profesora univerzity ve Freiburgu a člena akademie věd v Heidelbergu, Christiana Mosera, penzionovaného profesora univerzity v Bernu, a Francesca Paola Cantelliho, profesora univerzity v Římě. Moser (pro nemoc prostřednictvím svého syna) a Cantelli zaslali příznivá doporučení Pankrazovy habilitace, Loewy mezitím zemřel. Komise vypracovala podrobný posudek, v němž je velmi příznivě hodnocen jak hlavní habilitační spis, tak i další výše zmíněná pojednání, a dne 16. května 1935 jednomyslně schválila návrh, aby byl Pankraz připuštěn k habilitaci pro obor *pojistná matematika a matematická statistika*; týž den tento návrh schválil profesorský sbor. Na následující schůzi profesorského sboru, která se konala 6. června 1935, proběhlo habilitační kolokvium;¹⁰ všichni členové habilitační komise byli s jeho výsledky spokojeni, profesorský sbor kolokvium schválil a k přednášce na zkoušku Pankrazovi určil třetí z navržených témat: *O trendu a dlouhých vlnách hospodářské konjunktury*. Tuto přednášku Pankraz vykonal dne 24. října 1935. Profesorský sbor pak jednomyslně schválil návrh na Pankrazovu habilitaci a zaslal jej na ministerstvo školství, které ho potvrdilo výnosem ze dne 21. listopadu 1935.

Jako soukromý docent začal Pankraz na české univerzitě přednášet v letním semestru akademického roku 1935/36, kdy konal dvouhodinovou přednášku *Matematické základy hospodářské dynamiky*. Pak následovaly tyto přednášky: *Diferenciální počet* (zimní semestr 1936/37),¹¹ *Logický úvod do statistiky* (zimní

¹⁰Profesor Schoenbaum Pankrazovi položil otázky: *Řád invalidity, Intensita úmrtnosti a invalidity, Jak se používají Čebyševovy polynomy na výpočet trendu a Miesesova teorie počtu pravděpodobnosti*; profesor Kössler se dotázal na další podrobnosti k poslední uvedené otázce a profesor Jarník položil otázku: *Základní věty o Fredholmových rovnicích integrálních*.

¹¹Na letní semestr roku 1937 Pankraz původně vypsál přednášku *Diferenční rovnice*, kvůli

semestr 1937/38),¹² *Vybrané části z matematické statistiky* (letní semestr 1938). Ministerským výnosem ze dne 21. června 1938 byl Pankraz pověřen, aby konal dvousemestrální přednášky o počtu pravděpodobnosti v rámci cyklu přednášek o pojistné matematice a matematické statistice, a to každý druhý rok za stejnou remuneraci, jakou dostával profesor Kössler. V následujícím akademickém roce tak Pankraz přednášel *Počet pravděpodobnosti* (zimní semestr 1938/39) a *Teorii pravděpodobnosti* (letní semestr 1939). Po roce však ministerstvo toto pověření opět zrušilo. Na zimní semestr roku 1939/40 Pankraz ještě vypsál dvouhodinovou přednášku *Vybrané části z ekonometrie*, kterou stejně jako celou Pankrazovu kariéru na univerzitě předčasně ukončilo uzavření českých vysokých škol na začátku druhé světové války.

Studijní cesty do zahraničí

V zimním semestru akademického roku 1927/28 Pankraz podnikl studijní cestu do Německa a Francie. Další zahraniční cesty potom uskutečnil v druhé polovině 30. let. V zimním semestru roku 1935/36 konal za podpory Rašínova fondu ekonometrická studia na Institut für Konjunkturforschung v Berlíně, pak studoval u profesora Johana Frederika Steffensena na univerzitě v Kodani, u profesora Ragnara Frische na univerzitě v Oslu a konečně u profesora Haralda Craméra, autora první axiomaticky založené učebnice teorie pravděpodobnosti (viz část 1.2.4, str. 53),¹³ na univerzitě ve Stockholmu a v tamní Sweriges Riksbank. V letním semestru 1937 studoval s podporou Denisova fondu v Londýně na University College a London School of Economics and Political Science.

Habilitace a další působení na české technice v Praze

Před odjezdem do Londýna, 12. února 1937, Pankraz podal žádost o zahájení habilitačního řízení pro obor *matematika* na české technice, kde již téměř šest let působil jako asistent. Habilitační práci tvořila pojednání *O jisté transcendentní integrální rovnici* [P12] a *O dvou integrálních rovnicích* [P23], publikovaná v letech 1933 a 1936 v Rozpravách II. třídy České akademie věd a umění. Zároveň Pankraz požádal o uznání doktorátu přírodních věd jako rovnocenné náhrady doktorátu věd technických, který byl tehdy podmínkou habilitace na technice. Pro posouzení Pankrazovy žádosti profesorský sbor na své schůzi dne 5. března 1937 ustavil komisi, jejímiž členy byli profesori matematiky na Vysoké škole strojíňní a elektrotechnického inženýrství Karel Rychlík, Václav Hruška a František Rádl, a dále pak profesori matematiky dalších fakult české techniky. Dne 20. dubna 1937 komise na svém jednání konstatovala, že habilitační řízení může být zahájeno. Na schůzi profesorského sboru 22. října 1937 pak Rychlík a Hruška jako referenti uvedené komise přečetli příznivá hodnocení Pankrazovy habilitační práce i jeho další dosavadní vědecké činnosti a profesorský sbor souhlasil s pokračováním habilitačního řízení. Dne 4. listopadu 1937

studijní cestě do zahraničí ji však nekonal.

¹²Tento název je uveden v tištěném seznamu přednášek; před odjezdem do zahraničí, dne 10. února 1937, Pankraz ohlásil téma *Novější výzkumy o pojistně-matematické rezervě*.

¹³Poznamenejme, že s Cramérem měl Pankraz stejně jako daší čeští matematikové možnost se osobně setkat již v roce 1932, kdy konal dvě přednášky v JČMF: *Staré a nové metody v teorii rizika* (11. 4. 1932) a *O některých problémech z teorie prvočísel* (12. 4. 1932).

Pankraz vykonal habilitační kolokvium před členy komise a děkanem L. Miškovským,¹⁴ které bylo jednomyslně shledáno uspokojivým. Dne 26. listopadu 1937 profesorský sbor souhlasil s návrhem, aby byla Pankrazovi prominuta přednáška na zkoušku, protože jeho schopnost přednášet dostatečně dokládají přednášky na univerzitě, a konečně dne 28. ledna 1938 profesorský sbor jednomyslně schválil návrh na udělení *venia docendi* pro obor *matematika*. Tento návrh byl odeslán na ministerstvo školství; protože však neobsahoval vyjádření týkající se prominutí požadavku doktorátu technických věd, dotázalo se dne 4. února 1938 ministerstvo na názor profesorského sboru. Doktorát přírodních věd byl uznán a výnosem ze dne 30. března 1938 byl Pankraz jmenován soukromým docentem na české technice. V následujícím školním roce Pankraz konal dvousemestrální dvouhodinovou přednášku *Integrální rovnice a jejich použití*.

Činnost v Jednotě českých matematiků a fyziků

Ve třicátých letech 20. století se Pankraz také aktivně zapojil do činnosti JČMF, kde konal řadu přednášek: *O Volterrově teorii permutačních funkcí* (22. 10. 1931), *O integrodiferenciálních rovnicích* (24. 11. 1932), *O konvergenci Charlierovy řady typu B* (23. 11. 1933), *Rovnice prémiové rezervy v sociálním pojištění* (8. 11. 1934), *Příspěvek k národohospodářskému zákonu poptávky* (21. 3. 1935), *O rovnici pro výrobní rychlost* (16. 1. 1936), *Z hospodářské teorie profesora K. Engliše* (7. 5. 1936) a *O rozšíření Booleovy algebry* (3. 2. 1938). V Časopise pro pěstování matematiky a fysiky uveřejnil kromě článků [P2], [P6], [P11], [P19], [P29], [P31], [P32] a [P33] také řadu recenzí a zprávu o konferenci *2. Tagung für Erkenntniselehre der exakten Wissenschaften*, která se konala v roce 1930.¹⁵

Druhá světová válka a poválečné období

Po uzavření vysokých škol byl Pankraz zaměstnancem ministerstva školství, kde se později dostal do konfliktu s některými úředníky, zejména s personálním referentem Ing. V. Stříbrným a ministerským radou V. Komorousem; s poukazem na to, že je docent a vědecky pracuje, se vyhýbal práci, která mu byla přidělována, ze stejného důvodu odmítl také nabídku vyučovat na střední škole. Pracovní smlouvu měl Pankraz vždy na tři roky a pokaždé mu byla na základě žádosti prodlužována. Poslední žádost však podle Pankrazových slov zůstala nevyřízena u zmíněných úředníků, a tak mu pracovní poměr skončil k 31. březnu 1945, aniž by o tom byl oficiálně vyrozuměn. Když s ním pak přesto bylo zahájeno disciplinární řízení kvůli neplnění povinností, stěžoval si dopisem ze dne 28. dubna 1945 na jmenované úředníky vrchnímu odborovému radovi Dr. M. Kočerhanovi.¹⁶ Další vývoj však výrazně ovlivnil konec války.

¹⁴Pankrazovi byly položeny následující otázky: *Integrální rovnice Volterrova a Fredholmova, Hilbertův prostor* (Karel Rychlík); *Hadamardova věta o vyjádření lin. funkcionálu jako integrál Stieltjesův, Metody k numerickému výpočtu Stieltjesova integrálu* (Václav Hruška) a *Nejdůležitější pojmy matematické a Vztahy mezi geometriemi projektivní, diferenciální a polydimenzionální* (Jan Vojtěch).

¹⁵ČPMF 62 (1933), str. 66–67. Konference proběhla v Königsbergu a navázala na pražskou konferenci z předchozího roku, o níž jsme se zmiňovali v části 2.2.5 (viz str. 118).

¹⁶NACR, fond Ministerstvo školství a kultury, Praha, kart. 164, Osobní složka O. Pankraze.

Nedlouho po osvobození přišlo na policejní ředitelství z ministerstva školství udání, datované 23. května 1945, že Pankraz dne 27. září 1944 zaslal na ministerstvo lidové osvěty dopis, v němž vyzýval k totálnímu nasazení profesorů a asistentů uzavřených českých vysokých škol,¹⁷ a dále že přispíval do fašisticky vedeného časopisu *Přítomnost* (viz články [P35] a [P36] z roku 1945) a spolupracoval s nakladatelstvím Orbis. Na základě tohoto udání byl Pankraz 19. června zatčen. Následující den při výslechu uvedl, že dopis nepsal a jeho podpis někdo zfalšoval, články nikterak nepodporovaly fašismus a pro Orbis sice překládal knihu *Odkud tolik peněz?* Ernsta Wagemanna, nakladatelství však nakonec nechalo překlad vypracovat někoho jiného a tuto verzi vydalo s Pankrazovým jménem; ten proto Orbis žaloval a žádal stažení výtisků, čehož také až na výjimky dosáhl. Vyšetřovatelé oslovili soudního znalce, aby posoudil pravost podpisu na dopise, který byl jinak psán na stroji. Podle znaleckého posudku podpis jednoznačně patřil jiné osobě. Pankraz byl proto 22. června propuštěn na svobodu.¹⁸ O šest dní později však byl zatčen znovu. Téhož dne je datováno sdělení JUDr. Ladislava Hlavatého, který znal Pankraze ze Společenského kroužku se sídlem v hotelu Astoria. Podle jeho vyjádření měl Pankraz proněmecké smýšlení, schvaloval uzavření vysokých škol a popravu českých profesorů, věřil ve vítězství Němců aj. Kromě toho byl Pankraz obviněn, že udal JUDr. Josefa Chlubnu, který byl začátkem roku 1944 zatčen Gestapem a zemřel v koncentračním táboře. Pankraz všechna obvinění popřel. Ve spise mimořádného lidového soudu jsou pak svědectví několika členů Společenského kroužku, udávající Pankrazovy „politicky nekorektní“ výroky z doby okupace, pronesené v prostředí kavárny a plovárny, a obviňující Pankraze ze spolupráce s Gestapem a z Chlubnova udání. Hlavním argumentem byla rivalita mezi Pankrazem a Chlubnou a názory, že Pankraz nechtěl, aby byl Chlubna zvolen předsedou Společenského kroužku, že k zatčení došlo krátce po valné hromadě, na níž se tito dva muži dostali do konfliktu, a že Chlubna sám Pankraze z udání podezíral.¹⁹ Jeden ze svědků, František Rieger, podotkl, že od *jistého úředníka* věděl o tom, že se Pankraz vyhýbá práci, což by vedlo k jeho „kauze“ na ministerstvu.

Objevili se však i svědkové, kteří uvedli závažné argumenty svědčící o tom, že Chlubnu udal Jiří Smíchovský,²⁰ s nímž se Chlubna přátelil a který byl dříve jeho koncipientem. Maria Mandée vypověděla, že její syn Rudolf byl v roce

¹⁷ *Poněvadž v nejbližší době se skončí uvedení protektorátních zaměstnanců do válečného nasazení, upozorňuji, že dosud nebyli nasazeni vysokoškolská učitelé č. Karlovy university v Praze a university v Brně a č. vysokých škol technických, ačkoliv by mohli platně prospěti jako učitelé vysokoškolská v Říši. Rada teoretiků a praktiků ze všech fakult od roku 1939 pobírá jen plat a nejsou činní. Taktéž dosti s. docentů. Já osobně rovněž marně čekám po několik let na možnost uplatnění se. Při konečném vypětí musíme pomoci všichni.*

¹⁸ SOA Praha, fond Mimořádný lidový soud, Ls 0576/45. Dodejme, že dochované Pankrazovy dopisy i rukopisy článků a recenzí, předložené k publikaci, byly psány vždy ručně.

¹⁹ O tomto podezření vypovídal Hubert Slouka, Chlubnův spoluvězeň z Terezína.

²⁰ Jiří Arvéd Smíchovský (1898–1951) studoval filosofii, teologii a práva, zajímal se o alchymii, magii a astrologii. Od první světové války byl agentem italské tajné služby, za druhé světové války pracoval pro německou bezpečnostní službu Sicherheitsdienst (SD), po válce spolupracoval s českou Státní bezpečností a jako svědek byl využíván v řadě soudních procesů; podle spoluvězňů se později chlubil tím, že přivedl na šibenici 48 neviných lidí, když o nich před soudem prohlásil, že udali Gestapu jisté osoby, které pak byly popraveny nebo zemřely v koncentračním táboře. Sám byl v roce 1947 odsouzen k doživotnímu žaláři. Podrobnosti

1943 zatčen na základě Smíchovského udání. Před soudním jednáním vyhledala Chlubnu a hovořila s ním o kompromitujících materiálech, které měla na Smíchovského a jimiž chtěla u soudu zpochybnit jeho důvěryhodnost. Chlubna jí podle jejích slov sdělil, že by jí proti Smíchovskému mohl říci mnohem více věcí, ale že se ho bojí. Nakonec se dohodli, že Chlubna záležitost projedná s právním zástupcem Mandéových. Krátce po tomto jednání za Chlubnou přišel Smíchovský, který byl někým informován, a vyzval jej, aby se do této záležitosti nepletl. O tři dny později byl Chlubna zatčen a zadržena byla i paní Mandée; poté, co její právník vydal požadované materiály, však byla propuštěna. Chlubnův spolužák z obecné školy ve Vídni, Otakar Lankaš, vypověděl, že se ve vazbě německého soudu setkal se Smíchovským. Když se mu zmínil o tom, že je jeho jméno spojováno s Chlubnovým zatčením, Smíchovský se podle jeho slov vyjádřil v tom smyslu, že Chlubnu musel odstranit, protože moc mluvil. Rovněž Chlubnův poslední koncipient, Vojtěch Müller, vypověděl, že po odchodu paní Mandée Chlubna prohlásil, že kdyby vyšlo najevo, co ví, stálo by to Smíchovského hlavu; totéž vypověděla i Chlubnova úřednice Božena Jůzová. Ostře proti Smíchovskému vystoupili také Pravoslav Lexa a Ema Tetínková, kteří podrobně popsali jeho temnou povahu a velký vliv na Chlubnu a uvedli, že skutečnost, že autorem udání byl Smíchovský, potvrdil jeho bývalý kolega z SD.

Když došlo k jednání mimořádného lidového soudu s Pankrazem, byli předvoláni pouze svědkové hovořící proti němu (navíc vypovídali nepřisezně) a potom Smíchovský, který svou účast na Chlubnově zatčení popřel. Ani na žádost Pankrazova advokáta nebyli předvoláni svědkové, kteří vypovídali proti Smíchovskému. Stejně tak zůstalo nezodpovězeno, kdo byl autorem dopisu se zfalšovaným podpisem, na jehož základě došlo k prvnímu zatčení. Dne 21. června 1946 byl Pankraz odsouzen *pro zločin proti státu podle § 3/1 dekretu presidenta republiky ze dne 19. 6. 1945, č. 16 Sb. ve znění zákona č. 22/46 Sb. k trestu těžkého žaláře v trvání pěti let, zostřeného jedním tvrdým lůžkem čtvrtletně a podle § 389 tr. ř. k náhradě nákladů řízení trestního a výkonu svého trestu*. Ve vězení strávil celých pět let, jeho žádosti o dřívější podmíněné propuštění, podpořené veliteli pracovních oddílů i ředitelstvím věznice, byly zamítnuty. Během této doby pracoval v různých oddílech v Praze a středních Čechách, nejdéle v ČKD Sokolovo v pražské Libni a v dole Fierlinger ve Vinařicích na Kladensku;²¹ od prosince 1948 strávil tři měsíce v Hradci Králové, kde byl spolu s dalšími vězni, odsouzenými podle tzv. retribučního dekretu, vyšetřován Státní bezpečností.²²

O jeho dalších osudech toho není příliš známo. Podle záznamů Státní bezpečnosti se po propuštění oženil; v padesátých letech žil v Plzni, kde pracoval ve státním ústavu Hutní projekt, v letech šedesátých žil v Praze a pracoval jako matematik v Závodech přístrojů a automatizace.²³ Zemřel 12. prosince 1976 v Praze a je pochován na Olšanských hřbitvech.

lze nalézt v knize M. Nakonečného: *Novodobý český hermetismus*. Eminent, Praha, 2009.

²¹NAČR, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Osobní spis O. Pankraze.

²²Z této doby pochází i podrobná zpráva bývalého agenta SD Josefa Vondráčka o britské tajné službě Security Service, podle níž Pankraz od konce 30. let s touto organizací spolupracoval; Vondráčkovo svědectví však není považováno za věrohodné. Viz ABS, sign. 302-1-484/5.

²³ABS, svazek č. 588117 MV.